

Да Усесаюзнай тэатральнай нарады

Рэжысёры або рэжысура?

Б. ЭРЫН,

рэжысёр тэатра імя Янкі Купалы

— А ў нас у тэатры ёсць рэжысура, ці толькі асобны рэжысёр? — такое пытанне мне прыходзіла задаваць многім калегам, жадаючы даведацца, як у іншых тэатрах рэжысёры з адным паміж сабой, як працуюць рэжысёры розных індывідуальнасцей у адным тэатры, ці аб'ядналі яны адной творчай задачай, якая стаіць перад тэатрам на бліжэйшым сезон, або, скажам, на бліжэйшым гады.

Але ніхто, нажаль, не даў выразнага адказу.

Імяна таму я хачу гаварыць аб раздзяленні рэжысёраў, бо, на мой погляд, гэта замінае тэатру набыць адзінства творчага стылю, стаць калектывам аднадушных. Часта заводзіцца тлумачэнне, што ў тэатры чарговы спектакль прымаецца рознымі членамі калектыву па-рознаму. Хто ж вінаваты, што людзі тэатра неаб'яднаны аднымі прынцыпамі і крытэрыямі ў іх творчай практыцы?

А што ж у канчатковым выніку вызначае адзінства прынцыпаў і крытэрыяў? Ці не вызначае гэта адзінства школы, адзінства творчага стылю? Ці не ёсць гэта тая ўмова, якая спрыяе тэатру стаць калектывам аднадушнага творчага напрамку? А можа, тэатр мастакоў аднадушна густы, людзей адвольнага свавольства і ёсць той тэатр, які характарыстычна сваймі непаўторнымі абліччамі?

Аблічча тэатра... Само слова «аблічча» гаворыць аб тым, што яно павінна адрознівацца сутнасцю тэатра. Тэатр тэатраў будзе непаўторны, ён мае свае індывідуальныя рысы. Але не ўсе тэатры маюць такія выразныя адрозненні.

Мы многы гаворым аб абліччы тэатра і часта спрабуем пераканаць сабе, што гэта ў нас ёсць, прымаючы аднадушнасць спектакляў і бездасць творчай палітры за адзінства школы, і, як вынік, унікаючы акцёрскія паўторы з ролі ў ролі. Прытым нікому ўжо не сорамна, што ў новай ролі не выканаўша выступіць перад глядачом па-за характарам, проста па вучнёўскаму прэзэнтацыі перакуравацца? — «я ў прапанаваных акаліччаваннях». Гэта здаецца нармальным. Таму ўнікаючы акцёрскія тыпажы і шаблонны. Прытым нікому ўжо не хвалюе дэ акцёра, які апынуўся ў палоне штэма. Але яго проста адваляючы рэжысёры або скарыстоўваюць вузка «па спецыяльнасці».

Дык хто ж павінен даць уславу гэтай ашыку? Кіраўніцтва? Мастацкі савет? Рэжысура?

Вядома, што і тыя, і другія і трыця, але перш за ўсё, гэта справа рэжысуры. Таму, што ёй даверана ўважліва новых акцёраў, выхоўваць моладзь у пільных традыцыях тэатра, знаходзіць формы рапартыжнага працы, лічыць забавіць і б творчую культуру тэатра; таму што, нарэшце, яна адказвае за тое, каб кожны перыяд работ над новым спектаклем з'явіўся перыядам удасканалення калектыву, яго рухам да агульнай мэты, якая стаіць перад тэатрам.

Дзейнасць рэжысуры не зводзіцца толькі да гэтых вядомых арганізацыйна-творчых пытанняў. Давяліва думка сваёй мэтай сацыялістычнага рэалізму, гэта тлумачыцца перш за ўсё тым, што ў саміх мастацкіх жыццёвых стыхіях новых працаў, стыхіях новых з'яў, што трэба асэнсваць іх з пункту погляду нашай рэалістычнага метад.

Гаворачы словамі А. М. Горькага, заснавальніка метад сацыялістычнага рэалізму: «Неўдзя брань рэалізму так вузка... Патрэбна вернасць не фактам, а псіхалогіі фактаў. Адна з самых вядомых рыс метад сацыялістычнага рэалізму — тым, што ён нахіляе накіроўвае ўвагу мастака да людзей, да жыцця, да яго развіцця; да барацьбы новага са старым за ўсё, яе складанасці і шматграннасці. Гэта вымагае ад мастака глыбокага разумення працы, якая адбываецца ў жыцці, абавязвае яго быць заўсёды разам са сваім народам, ведаць яго думкі, бачыць у ім аднаго героя нашата часу».

Сацыялістычны рэалізм патрабуе смелай і рашучай барацьбы за разнастайнасць у мастацтве, за багаты мастацкіх з'яў, прыёмаў, пошукі, стылі, якія лічыцца служачым інтарэсам народа, калі мастак дорыцца жывым тэатрам, што забавіць і ўдзяляючы жыццё чалавека. Высокая ідэяснасць, партыйнасць нашага мастацтва, яго блізкасць да жыцця народа, яго наватарская сутнасць аб'ядноўваюць на адзін платформу сацыялістычнага рэалізму і рэалізму творчых індывідуальнасцей. Імяна таму саваёмім мастакам прадстаўлена поўная свабода творчасці і самай спрыяльнай абставінамі для росквіту самавольных, непадобных адін на аднаго талентаў.

Аднак, калі жывіцца сваёй індывідуальнасцю, сваёй асаблівай манерай творчасці адлюстроўвае жыццё, ствараючы пільныя, паўнакрывныя і арыгінальныя творы мастацтва, дык у тэатры такі твор мастацтва (спектакль) не можа нарадзіцца, калі індывідуальнасць рэжысёраў, акцёраў, мастакоў будзе розніцца суб'ектыўнасцю творчых поглядаў. Тэатр — мастацтва па сваёй прыродзе калектыўнае — патрабуе аднадушнасці сцены, адзінства іх поглядаў, прынцыпаў, крытэрыяў, адзінства густу.

Метад сацыялістычнага рэалізму — агульны аб'ектыўны метад творчасці, які накіроўвае развіццё ўсяго мастацтва — патрабуе ад кожнага калектыву свабоднасці і аднадушнасці ў адносе прынцыпаў і крытэрыяў, быццём у калектыве.

Аднак, як правіла, у тэатры рэжысёры працуюць раз'яднана. Я знарок не надаю самастойнага значэння акцёрскай раз'яднанасці ў тэатры, таму што яна вынікае, на мой погляд, не столькі з неумплектаванасці групы (на што мы звычайна спыраем), а, перш-на-перш, з супрацьлеглых рэжысёрскіх патрабаванняў, якія не спрыяюць згуртаванню акцёраў.

Праблема падбору рэжысёра не абмяжоўваецца пытаннем: свай ён ці не свой? Існуючы кіраўнікі тэатраў, якія аддаюць перавагу фарміраванню рэжысуры з супрацьлеглых рэжысёрскіх індывідуальнасцей. У гэтым, здавалася б, няма нічога дрэннага. Але ўся справа ў тым, што амаль кожны тэатр мае свой стыль і

імяна. У гэтым рэжысёр знаходзіць аснову для сваёй мэты аб будучым спектаклі. Песні беларускіх аўтараў апошніх год, іх ідэяна і літаратурная сталасць, вылікаючы глыбокае перакананне ў тым, што беларускім драматургам пад сіду складаныя задачы. І мы спадзяемся, што смелая, неабмежаваная фантазія драматургаў прынясе беларускаму тэатру не адны наватарскі твор, які абновіць і ўстаноўленыя сцэнічныя каноны тэатра. Фактар назвы мастацкага тэатра заўсёды глыбей перадае імя гледачам.

Таловы рэжысёр — мастацкі кіраўнік тэатра. Што ён адбываўся тут, усё знаходзіцца пад яго ўплывам. Калі ў тэатры яркая, самабытная і маштабная асоба галоўнага рэжысёра, здольнага захапіць і павесці за сабой акцёраў і рэжысёраў, творча падначаліўшы іх імкненні сваім ідэалам, тады ўнікае калектыву агульнасці, які верыць яму, следуе за яго заклікамі.

Але, калі аблічча тэатра вызначаецца той часткай вядучых акцёраў, якія складалі яго традыцыю, тады звычайна галоўны рэжысёр з'яўляецца мастаком, які працягвае і абнаўляе асцяжыную аснову тэатра. Такі калектыву не церпіць «нараджаў» з новымі праграмамі, не разумее і не хоча выконваць іх патрабаванні. Але разам з тым такі тэатр ахвотна дзівіцца да новага, свежага, разумага, якое здымае ў забавіць яго традыцыі і майстэрства.

У гэтым крыніца яго даўгалецтва. Але, аб чым я гавару, не з'яўляецца абстрактнай размовай. Я адчуў гэтую неабходнасць, пазнаёміўшыся з жыццём некалькіх тэатраў, з якімі мне даводзілася працаваць. Сярод рэжысёраў не было прычынавых разнагалоссяў, але не было і адзінства. І таму кожны з нас абараняў толькі інтарэсы свайго спектакля. Аднак рэжысёры, які спраўдзілі любіць свой тэатр, было вельмі дэка заставіцца толькі выканаўцам розных даручэнняў і не ўдзяляючы ў развіццё новых шляхоў развіцця свайго тэатра. Асабліва хвалювалі пытанні, звязаныя з выхаваннем. Напрыклад, траба было згадацца, чаму адна з маладых артыстак не можа вызваліцца ад надкучлівых паўтарэнняў з ролі ў ролі; або зрабіць з двума акцёрамі, якія за два апошнія сезоны зменшылі творчы актывнасць; непаклікі і перспектывы акцёраў — каго і як далей выхавваць і г. д.

Дзе аб гэтым дамоўна? На мастацкім савеце? Некаторыя пытанні абмяркоўваліся мастацкім савецам... Але не па ўсім можна было разлічваць на ініцыятыву членаў мастацкага савета. Што ўжо грахі таіць, ёсць такія «далікатныя» тэмы, якія проста не абмяркоўваліся. Магчыма, што мастацкі саветы стануць больш смелымі і ініцыятыўнымі. Але трэба зразумець акцёраў, членаў мастацкага савета, якія не заўсёды і не поўнацэнна раскрываюць свае думкі аб таварышам на пільных этычных меркаваннях. А рэжысёры таксама не ўсё кажуць пры выкарыстанні на зразумелых педагогічных прычынах. Такім чынам, абмярковаванне мастацкім савецам некаторых жыццёвых важных пытанняў некалькі абмежавана. А гэта можа і павінна быць дапоўнена спецыяльнымі рэжысёрскімі нарадамі.

У гэтых адносінах становіцца з'яўляецца практыка дырэктара акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы А. Талічана, які абмяркоўвае з рэжысёрамі рад сваіх праецтаў. Гэта прыносіць свой плас. Шкада толькі, што пытанні штодзённай творчай працы, пытанні найбольш карыснай на грузкі акцёраў не абмяркоўваюцца сістэматычна з рэжысурай.

Такая форма работ рэжысёраў дапамагае б ператварыць рэжысёраў з выканаўцаў у творцаў сямейнага жыцця тэатра і яго будучыні. І ўсім дарэмна некаторыя дырэктары і галоўныя рэжысёры захоўваюць свае адміністрацыйнае права вырашаць розныя пытанні пры значэннях дзяржа. Не бачыць у рэжысёрах сваё неарэзанае памочнікаў, не карыстаюцца рэжысёрскай ініцыятывай проста неразумна.

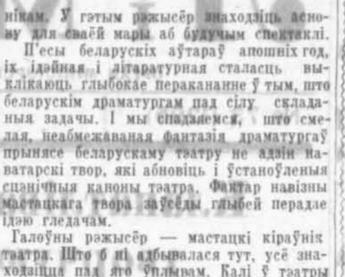
І ўсім далей ад думкі, што рэжысура павінна стаць новай інстанцыяй паміж кіраўніцтвам тэатра і мастацкім савецам. Я кажу аб рэжысёрскай калегіяльнасці, якая павінна стаць неабходнай апорай для кіраўніцтва тэатра.

І з'яўдзіцца не прапаўна кайкрэтных арганізацыйных форм. Не трэба праблему зводзіць да правіла. У кожным тэатры творчы ўзаемаадносіны дырэктара, галоўнага рэжысёра, мастацкага савета і рэжысёраў носяць разнастайны характар. І думка аб стварэнні адной рэжысуры ў тэатры нельга калектыву ўважліва па-свойму. Шляхі могуць быць рознымі. Важна, каб мэты былі адзінымі. А імяна адзінства мэт і фарміруе сапраўднае аблічча тэатра.

Пытанні, узятыя ў гэтым артыкуле, могуць паказвацца дыскусійнымі, бо думка аб прычынах стварэння маналітнай рэжысуры кожнаму калектыву ўважліва па-свойму. Але баспярэчна тое, што, калі ў тэатры ёсць сааідэяна і ініцыятыўная рэжысура, — новае будзе хутчэй расці.

У час уборкі ўраджаю агітбрыгады мастацкай самадзейнасці Клімавіцкага раённага Дома культуры чыста выступае ў калгаска раёна. У складзе брыгады — 11 чалавек. У іх репертуры шмат беларускіх і рускіх народных песняў, твораў савецкіх кампазітараў, беларускіх, рускіх, украінскіх танцаў, прыпеўкі, інсцэніроўкі і сцэты.

На здымку: агітбрыгада Клімавіцкага раённага Дома культуры.

На здымку: новы будынак Выдавецтва ЦК КПБ «Звязда».

Пошукі і знаходкі

Пасля летняга перапынку адкрылася заслона ў Тэатры юнага гаспадары. Спектакль «У пошуках радасці» напамінае пра добра знаёмых герояў з якімі даводзіцца сустракацца ў жыцці. Амаль кожны з тых, хто глядзеў спектакль, пазнаваў у ім нешта сваё, ужо бачанае і перажытае. Хлопчык Алег, непазраны і шчыры, піяна вершы пра каханне. Валючыца мяшчанка Леначка мітусячы ў пошуках... сэрцацця і сталю. Грубы хлапец Генадзі закахваўся ў Таню. Трапіў пад шкідны ўплыў жонкі-машчанкі навуковай работніцы Федары. У гэтых фактах з'яўляліся ў п'есе В. Розава «У пошуках радасці» ўзніклі перад глядачом у новым святле.

Герой жыццёў і дзейнічаючы ў пошуках радасці. Але кожны прымае яе па-свойму. Адна знаходзіць ішчасце, а другім гэтая сінія птушка не даецца ў рукі. І глядач хоча зразумець, чаму так адбываецца, у чым сапраўднае ішчасце. Адказу ён чакае ад тэатра.

Ідзе спектакль, і прыкметна, як рэжысёр і акцёры шукаюць лепшыя спосабы раскрыць зместу шматграннай камедыі В. Розава, у якой ставіцца сур'ёзнае пытанне аб духоўным харакце чалавека і яго месцы ў жыцці. Складваецца п'есы ў тым, што амаль усе дзеючыя асобы сваю сутнасць праяўляюць не прасталяйна, а ў працесе развіцця характараў і драматычных сутыненняў.

Рэжысёр Л. Мазаўеўская, безумоўна, многа зрабіла для таго, каб у спектаклі прагучала цэнтральная ідэя аб маральнай сіле і высакароднасці сцяжка маладога чалавека.

У цэнтры спектакля светлы і пятычыны хлопчык Алег Савін (артыст І. Слатвінскі), які наступова ачышчаецца ад дрэнных уплываў. Вельмі добра па сваёй сутнасці Генадзі (артыст Б. Барысёнак). Але яны не з'яўляюцца галоўнымі рухаючымі сіламі сюжэта, які зводзіцца да наступнага. У доме Савіных паўдзельца мяшчанка Леначка (артыстка В. Кошар), жонка Федара Савіна (артыст В. Лебедзеў). Яна заявляе ў балота сваёй меркантильнасці інтарэсаў мужа, сварыць яго з роднымі і ў выніку выдзе за сабой насустрэч сумністым радасці. Такі сюжэт можа стаць асновай спектакля аб пранікненні мяшчанства ў наша жыццё і шляхах змагання з ім. Аднак шматгранныя вобразы і выразны падтэкст далі магчымаць вырашыць спектакль у іншым плане.

Устаноўны тэатр гэта спектакль аб светлых і чыстых пачуццях высакароднасці і чалавечай годнасці, якія атрымліваюць маральна-перыяду над агіднай сілай мяшчанства і ішчасці. Такое прычыннае п'есе Розава — удала творца знаходка рэжысура.

Разам з рэжысёрам настойліва шукалі і трэба думець, шукаючы ішча і зарад праду чалавечых пачуццяў у сцэнічных вобразав артыста.

Жыве ў доме Алег, які, як і ўсе пяцінацігодковыя хлапчухі, усё бачыць і многае разумее, хоць старэйшыя не ўлічваюць гэтага. Ён піша вершы і нават... кажае дзіўна-карава-раваці. Усё ў яго ахвільна неспасадна, па-дзіцячаму. Вос ён уначы расказвае брату Колю пра хатнія справы, пра Федару і яго жонку.

«Купіла яна шакарэдныя цукерак, дык мне толькі адна пшпунула, я сабакі. Капець я гэтую цукерку выкінуць і чортку, ды не вытрымаў, з'еў...»

Сказаў гэтую і яшчэ адну рэпліку акцёр Слатвінскі, і над канай паднялася напружана выцягнутая галава, якая ў так рэптыкам нервова ўдрыгвае... Потым са штурпамі пафасам ён прычытаў вершы... Так паходзіць сабе хлапчук пяцінацігодкі год? Але так іграць няматэагана з пункту погляду сцэнічнай выразнасці: гнёт неарэа-стэніка гучыць звычайна не на поўны голас. Магчыма, акцёр лічыў героя асобай выключнай, надта ўражальнай (бо ён нават вершы піша)? Не. Але павінен быць хлапчуком пяцінацігодкі год, у гэтым яго асаблівая прывабнасць. Зрэім неразумела, чаму артыст часта не ўлічвае ў сваім героі

На здымку: сцена са спектакля «У пошуках радасці». У ролі Тані — артыстка Э. Ачумніківа, у ролі Федара — артыст А. Балаеў.

на з пункту погляду дзіцячай псіхалогіі. Але ёсць нейкая непрыкметная грань, якую Слатвінскаму ўдаецца пераадолець. Знікае неадпаведнасць знешніх дэталей галоўнага сутнасці вобразу. Раскрываюцца ўнутраны вобраз героя, яго перажыванні. Відна, сам акцёр, захоплены рытмам ролі, здзіўлена з Алегам. І перад імжо ўжо не манекен, а жывы і вельмі добры хлопчык. Слатвінскі шукае новыя фарбы і інтанацыі ў ролі. Ён павінен адхіліць непатрэбныя, неістотныя дэталі, знайсці такія сродкі, каб усё вобраз пачаў жыць натуральным жыццём юнага героя. Для Алега няма пакулівага пытання, дзе шукаць ішчасце. «Мадней ішчасце ногі ў свет неадобны перамог».

У іншым свеце жыць Леначка і Федар. Гэтых людзей алуца каханне, але не тое, яго ўзнімае. Каханне Федара да Ленкі прыніла яго, разбурыла яго жыццё. Таленавіты вучоны ў мінулым, Федар ніка апусціўся, прымяняў навуку на наступнае пісанне павярхоўных артыкулаў. Ён згубіў ішчасце. Якое дае радасць новага адкрыцця і перамаганне цяжкасцей. Жыццё згубіла для яго сапраўднае харакце, ён ператварыўся ў механічнага чалавека. Артыст В. Лебедзеў удала знайшоў сродкі для паказу падзення свайго героя. Ён нервовы і разгублены, каханне да жонкі пазбавіла яго волі. Але ён быў раней сапраўдным чалавекам. І гэта мінулае павінна было нейкім чынам застацца і цалер у героя. Федар пакуў ішча толькі становіцца маленькім мяшчанам, як гаворыць аб ім маці. Лебедзеў не здолеў паставіць свабодна кропку ў адмаўленні свайго героя. Ад мінулых вартасцей Федара ў выманены артыста нічога не застава. Няўжо такая дужая мяшчанка Леначка?

В. Кошар іграе адкрыта двурухніцкую шукальніцу «сямейнай утульнасці». А Федар настолькі неразумны і сляпы, што не бачыць нічога. Леначка фальшыва наскрыва... Гэта відна ў кожным ле ўчынку. А ці патрэбна так рэзка іграць гэты фальш? Лена — надта прыкметная мяшчанка. Гэта аблягчае барацьбу з ёй у спектаклі, але спрашчае вобраз Федара, які чамусьці не бачыць таго, што відаючына ўсім. У выкананні Кошар ролі Леначкі ёсць наддачы.

«Браты і сестра вяртаюць Федару падручнік, які ён рабіў ім раней: пінжак, сукенка, ношкі, футбольны мяч апынуліся ля яго ног. Леначка стаіць побач з Федарам, які затуліў свой твар ад сорама даламі. Тэкуць у артыстка імя. Гэтую паузу трэба іграць, але постаць Ленкі выклікае адзудзненне — яна не рагуе на ўсё, што з ёй адбываецца. У ігры Кошар утварылася «мертва прастора».

Не менш ірвадушны Іван Лапшынін (артыст Г. Ручыцкі). Ён знада хлабны і грубы чалавек, каб здолець поўнасцю схавць сапраўднае аблічча. Але ён умее гаварыць слова, якімі спрабуе замаксаваць сваю сутнасць. Ён і сына вучыць ішчаць: «У Лапшына сын аздавога! Выспінуў, дык і маўчы, калі не папаўся!»

Такі, як Лапшынін, ішча многа шкіды зрабіць сумленным людзям. Ён жорсткі і хітры мяшчан. Але светлая і чыстая пільна нашата жыццё ўсё ж мацнейшая за леначка і лапшыных. У шчырым савецкім асродкі ён нават свайго сына не змог канчаткова разабесціць.

Генадзі Лапшынін (артыст Б. Барысёнак) выхаваны ў сям'і Івана Лапшына. Дзакучыць вялікай жыццёвай сіле сацыялістычнай маралі, за якую змагаюцца ў сям'і Савіных, да якой блізка юнак, ён вырас шчырым і сумленным. Але ё абраду.

Пануры, маўклівы, крхлы грубы, ён паслуханны бацькоўскай волі. Такім прыходзіць на сцэну Генадзі. Але наступова за знешняй розкасцю і нерухавасцю гэтага выскова хлапца пачынае выгладзіць чалавек, які таксама шукае і, трэба сказаць, не самых лёгкіх рашэнняў жыццёвых задач. Ён скаваны бацькоўскай волі, не навучыўся ішча астойнасці свае погляды. Але тым не менш у Генадзі стадае, спее моцная і настольвая натура. Вос ужо два гады ён кахае Таню. І ў кожны прыезд у Маскву толькі моцні глядзіць на яе, не маючы сіл адрыць дзіўнае сваё пачуццё. Генадзі супрацьпастаўляе Федару, ямога прыніла каханне. Генадзі наадварот імкнецца ачысціць сабе ад усяго заганнага, што даю яму бацькоўскае выхаванне. Ён гадзіць шырока адкрытыя вачыма на свет добрых і сумленных людзей, узабгагачае пачуццямі і думкамі, вартымі высокай годнасці чалавека.

У доме Савіных ён вучыцца жыць па-новому, без хлуці і крывадушнасці. Ён становіцца новым чалавекам. Паслядоўна, крок за крокам паказвае артыст перамякчанае свайго героя, яго прарына пошукі светлай радасці. У маці спяваецца перад імя ўжо ішчы Генадзі. Усхвалявана, прадзіва і паўчына гучыць яго маналаг аб каханні да Тані. І гэтым нечаканым павароту вершы. Акцёр і рэжысёр знайшлі правільнае праўдывае вырашэнне ролі.

Аднак у вобразе ёсць і спрачныя месцы. Аглюнуўшы імкліва і нервова, кідаецца Генадзі да пінжак бацькі і выцягае яго рублёў, потым сутарага хвае іх. Атрымаўшы бацькаўскае, А Гена ж зусім не пахліваец. Яго характар і вопыт жыцця з бацькам прывучылі юнака да большай вытрыманасці. І, буды, вельмі рэзка скрутае сын рукі бацьку і адштурхвае яго, замест таго, каб спыніць разгневанага Алена.

Канчаецца спектакль, у якім тэатр ставіць перад глядачом цікавыя праблемы: створаныя з'яўляюцца маладых людзей, якія шукаюць шляхоў да радасці. Да іх накіраваны пошукі вачей маці, ролі яго вельмі мякка і тактоўна сыграла Ю. Флейт.

Клаўдзія Васільеўна бачыць, як сур'ёзна памыліцца ў жыцці яе сын Федар. Ішча даваць парады даросламу чалавеку. Але маці гаворыць аб чалавечай годнасці і аб тым, што з'яўляецца найбольш каштоўным у жыцці:

«Калі чалавек надта кароткае жыццё, каб ён нават часова адродзіў сваім вялікім жадааням, Так ён ніколі не паспее дасягнуць мэты».

Глыбокая памылка Федара, і не ў сілах спыніць яго маці. Але пазней, можа, ён і сам усё зразумее. Трое дзяцей засталася дома. Але іны зусім ішчы, лепшыя, чым Федар.

«Не бойся за нас, маці», — гаворыць Алег.

Гэта пудоўная моладзь ведае трывалы шляхі ў жыцці. Такай значнай думка застаецца ў глядачоў пасля спектакля.

Ф. ВЫСОЦКІ.

На здымку: новы будынак Выдавецтва ЦК КПБ «Звязда».

Здольныя спевакі і чытальнікі

На раённым аглядзе мастацкай самадзейнасці калектывы Веткаўскага раёна п'янічалі лепшыя нумары свайб праграмы. З поспехам выступіў хор Рудна-Стаўбуўскага сельскага клуба. Яго ўдзельнікі выканалі песні «Як пасеву Андрэй грэчку», «Цвет каліны», «За Дунаем» і ішчы. Хору прысуджана першая прэмія. Ён зацверджаны ўдзельнікам абласнога агляду. Не менш цікавы хор калгаса імя Дзяржынскага (кіраўнік — заахатнік Н. Гарбар). У выкананні гэтых калектываў запаміналіся песні «Расвітанні, Сіора», «За Дунаем сям», «Каліна-маліна» і ішчы. Хору калгаса імя Дзяр-

жынскага і калектыву Радужскага сельскага клуба прысуджаны трыя прэміі. Прэміямі азначаны і пасобныя выканавы. Другую прэмію атрымала Е. Ватарнова за верш «Хітраўзнана кума», які яна сама напісала. У вершы востра крытыкуецца піяніст, аб'ект, прагучыўшы. Прэмію прысуджана заахатніку калгаса імя Дзяржынскага Н. Гарбар за выкананне жартуных частушак. Прэміяванымі таксама Л. Рубанік, В. Каравава, Н. Саўчанка і ішчы. Усе яны зацверджаны ўдзельнікам абласнога агляду мастацкай самадзейнасці.

Л. КАРМАЧОУ.

На здымку: агітбрыгада Клімавіцкага раённага Дома культуры.

У час уборкі ўраджаю агітбрыгады мастацкай самадзейнасці Клімавіцкага раённага Дома культуры чыста выступае ў калгаска раёна. У складзе брыгады — 11 чалавек. У іх репертуры шмат беларускіх і рускіх народных песняў, твораў савецкіх кампазітараў, беларускіх, рускіх, украінскіх танцаў, прыпеўкі, інсцэніроўкі і сцэты.

На здымку: агітбрыгада К

Незабыўны вобраз

У Міжнародны дзень салідарнасці журналістаў кожны з нас яшчэ і яшчэ раз прыгадаў драгі і незабыўны вобраз Юліуса Фучыка — неміручага героя, чалавека, барацьбіта. Вось што пісала пра яго ў сваім вершы «Рэпартаж пра Першамай» вядомая чэшская пісьменніца Марыя Пухманова (прыводзім асобныя строфы з верша):

Знік месца, уважодзіць сонца ў горад,
Кладае праменьні. Гэта — не міраж.
У Карлін ён ідзе, да месца збору,
Пісаць свой першамайскі рэпартаж.

Раней быў збор заўсёды ў «Руда права»
На Кралеўскай, 13.

Колькі раз
Многіх, Прага,
Ты больш не ўбачыш і я ў гэты час.

Старыя ў доме грукалі машыны,
Былі людзкія чутны галасы.
А з лічбаў, фактаў ён складала быліны
Пра Дзешага, будоўлі Украіны.
Яго штодзень чкалі адкрысы
Ва ўсіх кутках.

На вярце там стаялі калы хаты.
О, «Руда права», бывае слова,
Жыць будзе вечна праўдзіва свабоды!
Тут для фашыста прыгавор суровы
Мы друкавалі ўласна крыжы.

Сябры, ў агні свабоды не спаіць,
Варуюць, хто не захочыць!
Таго, хто хутка распраўляе крылы,
Яна навея, як птушку, палюбіла.

Удалы вясня ідзе шляхамі пыльнымі.
— Ну, што ж, бываіце, родная сябры!
Я вас любі!
І сёння паўтарыць
Хачу яшчэ раз:
Людзі, будзьце пільнымі!

Пераклад П. Прыкозкі.

Выстаўкі народнай творчасці

У Камініа-Жыравіцкім сельсавеце Брэсцкага раёна прадуць асяткі майстроў разбояў па дрэву, вядомых семіосенскія вышывальшчыцы.

Новыя работы мясцовых майстроў прадстаўлены на выстаўцы, якая акрылася ў Камініа-Жыравіцкім сельсавеце. Тут — пяць раздзелаў: разбоя па дрэву, вазанне, вышыўка, ткацтва і жываніс. Усяго прадстаўлена больш 150 работ з васьмі населеных пунктаў.

Асаблівым поспехам карыстаюцца работы калгасніц сельскагаспадарчай імя Мчалава Е. Панасюк, Л. Грэбнінчук, маладога механізатара Р. Гершанюк, работы старой ткачкі з вёскі Семіосен Е. Буднік.

— Аб тым, наколькі папулярная наша выстаўка, — гаворыць дырэктар сельскага Дома культуры Яўгенія Серыкіна, — сведчаць не толькі водгукі, але і просьбы арыбіць не перасобнай. Гэтую просьбу мы па стараемся выканаць.

Па прыкладу Камініа-Жыравіцкага сельскага Дома культуры арганізуюцца выстаўкі і ў іншых населеных пунктах раёна.

А. ГУРЦКІ.

Будуюць клубы

У калгасе Старадворскага раёна шырока разгарнулася будаўніцтва клубу. Цяпер у раёне налічваецца 40 клубуў, у тым ліку брыгадных — 23. Асобныя калгасы маюць па некалькі клубуў. У калгасе імя Скарцова і Маврава, напрыклад, чатыры клубы, у калгасе імя Куйбышава — тры.

Вядзецца будаўніцтва новых тыпаў клубуў у дзевяці калгасях — імя Кірава, «Герой працы», «Шлях Гітлера», «Бальшынік», імя Чарняхоўскага, «40 год Кастрычніка», імя Фрунзе і іншых.

Л. КАЛЯЧОНАК.

Удалая творчая заяўка

З першых крокаў у літаратуру Іван Навуменка зварнуў на сябе ўвагу чытача смежнымі словам пра простага чалавека, шыракімі інтэнсіўна, тонкімі лірызмам і спалучэнні з мяккімі, дасціпнымі гумарам. Вось перад намі кніга аповяданняў «Хлопчы-равенскі». Яна ў той ці іншай меры падводзіць вынік пэўнага этапу творчасці і тым самым дае падставы для размовы аб пошуках і знаходках маладога пісьменніка.

Герой большасці аповяданняў кнігі — малады па ўзросту, думцы, па імкненнях, сябры па пошуках шляхоў у жыцці. Гэта прадстаўнік таго пакалення, якое нарадзілася і расло пад цудалённымі промянямі сонежнай савецкай рэвалюцыі і пачынае існаваць асобна ад агульнага вайны. Рознымі часам пад-паўнамоўна наўмыслена ўсталяваў і бараніць у фашысцкай пачынаў і нават герой І. Навуменкі, але ёсць яны несілі ў сваіх гарачых іонацкіх сэрцах гней і помсту да фашысцкіх захопнікаў. Шчыра неспраўдліва, з якой апалявае пісьменнік аб чыніках і памочнікаў свайх сяброў-равенскіх, пераканана нас у незалежнасці і характары, у неспраможнасці іх духу, у бесмаральнасці паводзіць савецкага народа. Аўтар абгарніваецца на рэальныя факты з жыцця, праўдзіва паказвае, як у працэсе ўсенароднай барацьбы з фашызмам мужны і гартаваны характары юных герояў, раскрываліся лепшыя рысы чалавечай натуры, закладзеныя ў іх савецкімі ладзімі жыцця.

Сапраўды, вельмі цікава адразу ўбачыць у бестурботным, захаваным па вучню, якім паўстае перад намі на першы погляд, мужнага падполшчыка, тонкага канспіратара на ўмовах намяска-фашысцкай акупацыі. Ён, Пешкі, не надта ламаў галаву над тым, чаму ў двач-

іх год узяўся за нажніцы і брыту, стаў цырульнікам. «Ну, стаў і ўсё. Трэба ж каму-небудзь быць і цырульнікам, калі ў людзей адрастаюць бароды і вусы».

Інтэрасна яго не ідуць далей акрыцыя ў цырульні дэмакратыі, каб завабіць туды сваю каханую Віку і тым самым пераканаць яе ў важнасці свайёй прафесіі. За невялікую службовую правіннасць народны суд даў яму тры месяцы прымушова-працэўных работ, але адбываць іх не прышлось: перашкодзіла вайна. Пешкі знік з гарадка, а праз два гады з'явіўся да каменданта з даведкай аб турэмным знаходжанні пры бальшавіках і атрымаў дазвол на адкрыццё прыватнай цырульні.

Брань, стрыг, час-ад-часу паіраў у акно, што выходзіць на чыгунку, па якой на ўсход імчаліся імяніцы паліцыі. Прымаў, як і належна, зважлівых дозіркі Вікі, свай падначалены — прыблудзіць чынік Мальвіны, падарга Сілы Прохаравіча. Толькі, вядома, велькіх унутраных пакут капітала Сашу Пешку стрымліваць тым пацудзі, што былі ў яго на сэрцы.

Але як не быць аспражымым Саша, ад пільных поглядаў простых людзей — чынік Мальвіны і Сілы Прохаравіча — нехта было ўсё захаваць: чынік Мальвіна знайшла ў кутку пад дошкай міны, а стары тэлеграфіст Сіла Прохаравіч у пастукаванні Сашы пільнамі па ідзе ўзавіў знаёмы перастук маранкі. З гэтага часу яны становяцца добраўзгодненымі маўклівымі памочнікамі свайго «гаспадары».

Вядолавым ўсенародную імянісць савецкіх людзей да акупацыі, І. Навуменка знаходзіць трапна, па-народнаму каларыстнае слова для перадачы ўнутранага стану чынік Мальвіны пасля яе задагі аб сапраўднай дзейнасці Сашы Пешкі:

«Чынік Мальвіна не спала ўсю ноч. Ёй было і боізна, і разам з тым пад труду падпалвала нейкае радасна-помскае пацуддзё. Сам камендант галіцца ходзіць...

Цыгарэткі частае... Немцы туні! Пачакай, ён табе такую прыгартку пакажа, што забудзеш, як бацьку роднага завуць».

У гэтым аповяданні, як і ў некаторых іншых, аўтар ўдала выкарыстоўвае ў абмежаваным характары герояў прымём аятытэ, калі можна так сказаць, унутраны кантрастны персанаж, процістаўлення першачачковай партрэтнай характарыстыцы і паводзінь героя яго захаваным патэнцыяльным магчымасцям. Гэта дазваляе пісьменніку трымаць чытача ў напружанасці і ў значнай меры дазваляе дасягнуць эфекту, хоць у пераважнай большасці гэтай гумару І. Навуменкі з'яўляецца багатай народная фразеалогія і сінтаксіс.

У аповяданні «Семянацкая вясно» кантрастнасць гэта будавана на супрацьдзейнасці паміж уласцівым юным героям імкненнем да пазіцыі і вымушанай пакуці што будзе існасцю. Так, чынічка дзубакоў, былых вуняў-старшаклашнікаў, наглядзячы на рознасць характараў і поглядаў, збараўна ў хуткім часе «аб'явіць бясплітасцю вайну германскаму фашызму». Пакуль што яны добрасуменна выконваюць алошні пункт загада памешкага каменданта — не з'яўляцца на вуліцы ў начны час, — за парушэнне якое той дэкараваў смротную кару, яны з горда ўзнятымі галавамі праходзяць па гарадку, сякаса паірачы на імяніцы францызмы зводзіць, з пагардай і ганейні ставяцца да дзвучат, што веселіцца і нават танцоўць у станцыяным скверку, а адзін з іх, самы гарачы, Мікола Бігроз, гатоў нават шпуніць гранату ў танцоўчы дзвучат. Са здзіўленнем і забарэжэннем яны ўспрымаюць вестку аб з'яўленні ў гарадку антыфашысцкіх лістовак, напружаных на машыны. Нарэшце, яны і самі ажыццяўляюць дыверсію — урываюць масток на тэрыторыі таго адрознага чыгуначнага, а пры звароце дамоў забіваюць паліца.

Толькі калі адзін з іх, Сымон Бігроз, устанавіў сувязь з партызанамі, а праз іх і з масовым падполлем, яны ўсведмяляюць памочнасць свайх паводзінь.

Але ўзіль гаўлаўнага героя з апавядання «Настаўнік чарчэня» Аляксандра Феактыстава. Былы настаўнік латын, ён у савецкі час выкладае чарчэню, у той жа час да самазбыцця шануе гэтую прыгожую і багату, але мёртвую мову. І хоць вучні вельмі часта выкарыстоўваюць цясвойму такую замалванасць настаўніка чарчэня да латын, апошні ўсё ж мімавольна закідаў у іх душы добрыя зерні партызанчых пацудзі, любові да Радзімы і абавязку абараняць яе. І яго гідзё ад рук фашысцкіх катаў былі вынікам жалівых неадпаведнасці паміж выхаваным на латын гуманым укладам думак і ўчынкаў героя з бесчалавечай, лядоўскай сутнасцю гітлераўскіх карнікаў — адзіным «жывым» Аляксандра Феактыстава перад фашысцкімі рабам было тое, што ён назваў тых грабешчыкам, падмацаваўшы на дошыце перад афіцарам сваю думку старэйшай латынскай прымаўкай: «Арды не довідь мух».

Прадзіўнасцю сітуацыі, прыкметным у псіхалогію герояў вынацоўца таксама апавядання «Выпадак з галдышкам», «Вераніка», «Сідар і Гарэска» і ў нейкай меры «Над ціхай Вішню». Праўда, у апошнім заважліва неакраеснасць тым, што ў значнай меры абумовіла кампартыйную рыхласць апавядання.

Пісьменнік спрабуе сілы і ў адлюстраванні сённяшняй рэвалюцыі («Над ціхай Вішню», «Вясновы праталіны», «Дэлегаты з Барызнаў» і інш.), але пакуль што апавяданні гэтыя стаяць на значна ніжэйшым узроўні ў параўнанні з пачатковым іх па сажата-кампазіцыйнай цэльнасці і завершанасці, так і па свайой аэмацыянальнай афарбоўцы. Справа тут, вядома, у тым, што падзеі давяняты і ваянаса перыяду, звязаныя з асабістымі ўражаннямі адзіноцтва і іонацтва пісьменніка, монца запалі ў памочні і параўнальна лясчэй фармулёўка і адліфоўка ў мастацкім вобразе.

У апавяданні «Вясновы праталіны» пісьменнік паставіў мэту паказаць, як новы старшыня-трыццаціцісячкік адстагла калгаса дабіваецца пералому. Вядома, пажак так іпісаць апавяданне на гэтую тэму, якая ўжо знайшла сваё адлюстраванне ў многіх творах розных жанраў савецкай літаратуры, каб пазбегнуць пэўнага сюжэтнага шаблону. Шукаючы ж новых сюжэтных паваротаў і ходоў у параўнанні з творами свайх папярэднікаў, І. Навуменка вымушан наізваць адзін за другім выпадковыя, штучныя, часам супярэчныя логіцы характары калізіі і падзеі (выпадкі рукарываства новага старшыні калгаса Мікалая Голуба, яго ж бланкі і ўзкі прыз ноч у раён і вымушанае купанне ў лядзювай вадзе, імкненне ўсё рабіць, самому, без апыры на актыўны сельскарабці). Імкненне нейкім чынам даць псіхалогічна абгрунтаванне гэтым і іншым выпадковым чынкам, аўтар надзірае характар старшыні, былога агранома абсалютнаспраўдліва, такімі неўласцівымі яму хваравітымі рысамі, які рэзкаць і нават грубаць у абходжэнні з калгаснікамі, вакуватая зацікавенасць і неадзёр да людзей, што значна зніжае інтэлектуальнае аблічча і духоўную сутнасць вобраза кіраўніка-паліцка партыі.

Апавяданне «Дэлегаты з Барызнаў» прымушае нас настаражыцца і мы аб'явілі аб гэтым сказаць аўтару. Справа ў тым, што гэта апавяданне скрэна і нейкім недарэчным чынам злепена з вятуралістычных замалёвак.

У зборніку зноўдзем таксама творы, у якіх пісьменнік абгрывае адзін які-небудзь пікантны эпизод і якія, не даючы магчымасці старшыні акраеслены чалавечы характар, у мастацкім плане з'яўляюцца аэзімамі, так сказаць, нархтоўкамі для будучых апавяданняў. І калі некаторыя з іх, несучы на сабе тую ці іншую ідэаэмацыянальную нагрукку («Зх, махорачка», «Ганьба «святлога» Лукі»), маюць права на самастойнае існаванне і, значыць, на ўключэнне ў зборнік, то без другіх («Мішаў» «вадзаскоп», «Сельская ідылія» і «Мабчы», «Вілічка») кніга выглядала б больш цэльнай і кампактнай, паколькі ў апошніх яны апісаны ўзаты

Асноўныя асаблівасці нашай літаратуры

В. ІВАШЫН, Н. ПЕРКІН

Як ведаем, ужо ў друку з 1 верасня ў Маскве адбываецца IV Міжнародны в'езд славістаў. У рабочы в'езд прыможа ўдзел прадстаўнікі многіх краін Еўропы, Азіі, Амерыкі, каля 1000 вучоных — спецыялістаў па славянскай філалогіі, якія абмяркуюць важнейшыя праблемы сучаснай славістыкі.

Перад удзельнікамі в'езду з дакладамі выступілі многія вучоныя-літаратуразнаўцы. На в'ездзе былі заслушаны і абмеркаваны і даклады філалагаў Беларусі. У прыватнасці В. Івашын і Н. Перкін арабілі даклад «Асноўныя асаблівасці развіцця сучаснай беларускай літаратуры».

Ніжэй друкуем артыкул В. Івашына і Н. Перкіна, падрыхтаваны паводле іх даклада на в'ездзе.

Творчасці дакастрычніцкага перыяду ў прыватнасці. Вядомыя вершы Я. Купалы «Арлянятам», «Трэба нам песня», «Прывет вам» — яркае тэм падвядзенне.

У літаратуру прыходзіць новае пакаленне пісьменнікаў — непасрэдных удзельнікаў грамадзянскай вайны (К. Крапіва, М. Янькоў і інш.) і вялікай будоўлі сацыялізма, для якіх рэвалюцыя, сьвярдзжэнне новага свету — гэта гадоўна тэма і пафас усёй творчасці.

У беларускай літаратуры сацыялістычны рэалізм склаўся і развіўся як творчы метад дзюкуючы непасрэднаму гістарычнаму вопыту сацыялістычнай рэвалюцыі 1917 г. і на аснове глыбокага ўсведмялення сутнасці вялікіх сацыялістычных пераўтварэнняў чася Кастрычніка.

Разуменне законаў гістарычнага прагрэсу ў новую эпоху і ўсведмяленне таго, якой сацыяльнай сіле сучаснасці належыць вядучая і рашучая роля ў рэвалюцыйным пераўтварэнні свету, — да гэтых адкрыццяў, надзвычайных для мастака, вяла сама новая рэвалюцыя, Магутным фактарам з'яўляўся агульны гістарычны вопыт чалавечства, уся перадавая грамадская думка сучаснасці. Пры гэтым у канкрэтнай гісторыі беларускай літаратуры сацыялістычны рэалізм склаўся ў працэсе асэнсавання ўласнага гістарычнага вопыту беларускага народа на ўзаемадзейні з вопытам іншых народаў у рэвалюцыі і перш за ўсё рускага народа.

У беларускай літаратуры савецкага часу гэтыя «традыцыйныя» тэмы наступілі месца іншым колу тэм, што высюваліся змененымі гістарычнымі ўмовамі. Аднак літаратурная традыцыя не проста адпала, а ўсебакова пераасэнсавалася ў адпаведнасці з патрабаваннямі жыцця. Па-ранейшаму захоўвалася асаблівасць паказваць да жыцця сьляства, да лесу вёскі, да біграфіі чалавека з народа ў новую гістарычную эпоху; пільную ўвагу прыцягваў да сябе таксама прапсе нацыянальна-культурна абнаўлення Беларусі на ўмовах будаўніцтва сацыялізма. Традыцыйныя тэмы пераінтэрапрэтуюцца на аснове змен у самой рэвалюцыі, — і тут воль абстрацыя сама мастацкае бачанне свету, здымаюцца найбольш уяўныя, якасна новыя элементы творчага метад.

У тым і трымаецца заваланыя новых творчых пазіцыі, што побач і ў арганічным сплунчэнні іху сацыяльна-філасофскія крытэрыі і літаратурна-эстэтычны аспект творчага пазнання: імкненне супаставіць мінулае з сучасным у рэальным жыццёвым вымушэнні і ў тым, як змяняюцца вобразны ўздуліны народа аб свеце.

У адным з першых узораў паэтычнага эпосу рэвалюцыі — самабытнай паэме Міхаса Чарота «Босія на вогнішчы» (1921) вельмі пераканальна развенчаецца шляхам вобразнага зніжэння фальшыва рамантычнае ўяўленне аб Беларусі. У далейшым у самага М. Чарота, як і ў іншых пісьменнікаў, усё больш працягнецца вобраз Беларусі рэальна-гістарычнай, якая прайшла праз горад рэвалюцыі і была сацыяльна абнаўлена ёю. Характарна, што такія творы 20-х гадоў, як «Беларусь запэжыная» М. Чарота, «Дзесяты падмурак» П. Труса, усім сваім ідэаэмацыянальным ладом звернуты да нарэзных задач грамадзянскай перабудовы, і тэма патрыятызму тут уважодзіць у агульны пафас сьвярдзжэння сацыяльнай ваяны, у тым ліку новага горада — цэнтры сацыялістычнай індустрыі.

Па праву лічыцца сталым творам са-

„На Нёману“ песня пільве

19 верасня пачнецца Тыздзень беларускай літаратуры ў Лівне. Да гэтай знамянальнай даты ў жыцці двух братніх рэспублік дзясны рытухуюцца як беларускі, так і літоўскія пісьменнікі. У літоўскім дзяржаўным выдвецце ў перакладзе на літоўскую мову выйдуў зборнік сучаснай беларускай паэзіі — «Па Нёману песня пільве».

Зборнік адкрываецца творами народных паэтаў Беларусі Янкя Купалы і Якуба Коласа. Затым у адрэаўным парадку прадстаўлены беларускія паэты старэйшай і маладзёжай пакаленняў.

У перакладзе вершаў беларускіх паэтаў на літоўскую мову прынялі ўдзел народны паэт Лівны Т. Шлявіч, паэты А. Венцлава, Я. Матузэвічус і іншыя.

У канцы кнігі змешчаны біяграфічныя даведкі аб кожным прадстаўленым у зборніку паэце. Кніга добра аформлена і выдзелена на добрай паперы. Тэраж — 400 экзэмпляраў.

На літоўскай мове да Тыздзя, беларускай літаратуры ў Лівне выйдуў таксама раман Івана Шамкіна «Крыніцы» ў перакладзе С. Сабонаса.

На здымку: вокладкі кніг зборніка «Па Нёману песня пільве» і рамана І. Шамкіна «Крыніцы» ў перакладзе на літоўскую мову.

Фота Ул. Крука.

З гэтай тэмай гістарычнай, гадоўным чынам на матэрыяле рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, у беларускай літаратуры, аразумела, нараджаліся і нараджаюцца творы, якія адлюстроўваюць самыя нарэзныя падзеі сучаснасці.

З тэмай калектывізацыі звязана ў беларускай літаратуры вымушэнне ўсёй дэаісціцы, супаротлінасці сьлянскай псіхалогіі і раскрыццё вялікай гістарычнай місіі рэвалюцыі як сілы, што нясе вывазленне ад пачварнай улады ўласніцтва і

(Заканчэнне на 4-й стар.)

прыватныя выпадкі. А ў асобных выпадках, каб пазбавіць сябе ад клопотаў па грунтоўнай шыфцы характараў свайх герояў, пісьменнік нават выносіць у якасці падагаўка страхавочнае слова «вондэ».

Трэба адзначыць, як поспех маладога праізіка яго добрае валоданне словам — гэтай, па выразу А. М. Горькага, першаасномай мастацкай літаратуры. Мова твораў І. Навуменкі свежая, жывая, з выразным народным каларытам. Пісьменнік добра валодае дыяляктычнай мовай — дыялект у яго амаль заўсёды востры, трапны, дасціпны, прычым нават у апісаных аўтар кармісцэна так званым унутраным дыялектам. Праўда, думаецца, што такі прыём ажыццяўлення апісання можа з часам вычарпаць сябе, і пісьменніку варта настойліва прадаўжаць шукаць разнастайныя сродкі мастацкай выразнасці.

Знадно хочацца зрабіць пару заўваг аб аэцыі першай кнігі І. Навуменкі: Справа ў тым, што на выхад ё амаль адразу ж адклікнулася часопіс «Польмя», «Беларусь» і газета «Чырвоная змена». Калі ў газэце «Чырвоная змена» і ў часопісе «Беларусь» біаграфія носьці пераважна рэкамэндацыйны характар, то ад рананей такога стадала і вопытнае крытыка, як Ю. Пішчэроў («Польмя» № 7 г.), можна было чакаць больш грунтоўнага аналізу першай кнігі. Між тым, аўтар абмежаваўся перакладам зместу зборніка. Праўда, ён усё ж здолеў заўважыць заганаісці апавядання «Дэлегаты з Барызнаў», аднак далікатна адзначыў, што яно тунчы «дэсанісам да ўсяго ўворада пудовіны «Мінятур зборніка». А Р. Шчыра, прыбіўшы ў нейкай патацыі «Беларусь» № 7 г. е.) досюць грунтоўна разгледзены апавяданне нават да лепшых у кнізе. Нельга, вядома, патрабаваць, каб аэцыі крытыкаў былі зусім аджынатнымі, але ж у прынцыповых пытаннях пайнён» быць нейкі адзіны крытэрыі. Інакш — крытыка дэарыентуе як пісьменніка, так і чытача.

В. КРЫШТАЛЬ.

Кінатрылогія аб гусітах

Азіні з вядучых майстроў кіно Чэхаславакіі Атакар Ваўра закончыў кінатрылогію аб гусітах, над якой ён працаваў больш чым год. Зараз фільм «Ян Гус» «Ян Жыжжа» і «Супраць улады дэмакратыі» па экране чэхаславацкага тэлебачання.

У 1948 г. на нашых экранах з поспехам прайшоў вялікі чэхаславацкі фільм «Ян Рогач з Дубы», у якім аўтары імкнуліся з новых пазіцый паказаць гусітскі рух, раскрыв патрыятызм народных мас і расказаць аб таленавітым папаводцы. Але тут аўтары браў за аснову карышны той перадавы гусітскага руху, калі армія табарытаў была разгромлена, а краіна пакрылася шмепіямі, і толькі асобныя ачагі засягонскага руху нацыянальна-вызваленчага руху арэду яра ўспыхвалі спрад цемры наступіўшай ночы.

Незлічоныя полчышчы крыжаносцаў.

Атакар Ваўра сумесна з пісьменнікам Мілошам В. Кратахвілам вырашылі ў сваім творы паказаць поўнаасобна гусітскі вайну і іх узнікненне. Зразумела, што ўжасці ўсё ў метраж аднаго фільма было немагчыма. Атакар Ваўра вырашыў стварыць кінатрылогію. Зараз, калі праца закончана, можна гаварыць аб яе вартасці і недахопах.

Вартасці фільмаў Атакара Ваўры ў тым, што яны з храналагічнай дакладнасцю паказваюць усё падзеі, звязаныя з гусітскім рухам. Мы бачым багаче і раскошы ў каралеўскіх палацах і галечу народа. У краіне гаспадаюць імшчкі феадалы і рымска-каталіцкая царква. Супраць продажу індульгенцый, супраць прынасіў дуківерства выступае прафесар Карлава ўніверсітэта Ян Гус. Яго аб'яўляюць ерэтыкам і патрабуюць на кардынальскі суд у Канстанцу. Там Ян Гус саліць у падземелле, катанымі прымушаюць адмовіцца ад сваёй поглядаў. Але гуманіст, асветнік і патрыёт застаецца верным сваёму вучэнню. Па прысуду інаквізіцы Ян Гус 6 чэрвеня 1415 г. спальваецца на вогнішчы.

Але пакаранне смерцю Яна Гуса не спыніла рух. Ён разгарнуўся ўсё мацней і мацней. У 1419 г. ў Чэхіі ўспыхнула паўстанне, якое прымесла Чэхію паспех Чэшскай каралевы Вандаў IV вымушана быў выдаць указ аб выганіні імшчкіх феадалаў і каталіцкіх папай. Там па выніках і імператар Сігізмунд прыгварыў Вандаў IV крыжовым паходам. Чэшскі кароль аддае загад аб разарванні гусітаў. Гэта паслужыла прычынай да новага паўстання, якое ўзначаліў Ян Жыжжа. У красавіку 1420 г. шматлікая армія крыжаносцаў уварвалася ў Чэхію. Але пад Віткавай гарой і Вышатарам Сігізмунд быў разбіты гусітскім папаводцам.

Пад крыжовым паходам прадрэніла свяшчэнная Рымская імперыя супраць нагунай рэвалюцыйнай гусітскай арміі. І ўсе яны закончыліся паражэннем крыжаносцаў. Народ стойка і мужна адстоіваў чэшскае свабоду і незалежнасць свайго краіны.

Новыя фільмы аб гусітах адраджаюць не толькі дэкадэнцкі паказу тагачасных падзей, але і дэталёва абмадукаюць асноўных герояў творы. Асабліва трэба адзначыць вельмі таленавітага акцёра Зденэка Штэпанека — выканаўца ў трылогіі ролі Яна Гуса і Яна Жыжжы. Выдатны майстар пераўвасаблення стварыў у гэтым кітэвым і складаным творы два зусім розныя па сваёму характару вобразы. Ян Гус паказаны як мотанакрававаны, адданы навуцы і свайму народу вучоны. Ян Жыжжа, ваяваў, смель, рашучы чалавек, гатовы загінуць у бітвы, абараняючы родную бацькаўшчыну. Выступалі ў галювых ролях, акцёр нідзе не паўтарася. Мы ў Яна Жыжжы не бачым ніводнаго паўтору або руху, уласцівага Яну Гусу, не заўважым ніводнай дэталі або нават маленькага наміку на ракей стварэнню ролю. Аднак тут жа трэба адзначыць, што Ян Гус у трылогіі з'яўляецца большым чым Ян Жыжжа. Але гэта не віна акцёра. Драматургі ў трылогіі імкнуліся паказаць падзеі, якія адбываліся ў Чэхіі ў пачатку XV стагоддзя, у цеснай

сувязі з жыццём вялікага гуманіста і рэфарматара. У фільме ж аб гусітскім папаводцы аўтары сцэнарыя не здолелі абдымаць у адно падзеі і дзеянні Яна Жыжжы. А гэты час быў багаты падзеямі. Яны і заклікалі вобраз бістравіцкага вайны. Таму Ян Жыжжа атрымаўся ў карціне як бы эпизодычным персанажам. І нават у сэнзах, дзе асноўнае месца, на думку аўтараў, павінен належыць вайну і папаводцы, вобраз выглядае непераканальна.

Ян Жыжжа перш за ўсё вайн. Ён быў таленавітым папаводцам, які не раз граміў

наіральнасці. Менавіта ў такім рэалістычным канкрэтызаваным паказе гера дасягаецца пражыванасць характару ваяводы свабоднастві і яго нацыянальных рыс.

Аўтары аб самага жыцця і праламляючы ў сваёй творчасці лепшыя традыцыі савецкай літаратуры, малодзе пакаленне беларускіх пісьменнікаў таксама да станаўчыя прыклады паказу асобы сучаснага савецкага чалавека ў яго гераічных магчымасцях і нацыянальнай свабоднастві. Скажаць гэта можна аб найбольш удалых вобразах раману аб вайне — «Глыбокая пільна» І. Шамякіна і «Мінскі напрамак» І. Мележа. Заслужаваючы ўважэння да шырокай творчай пошуку таленавітага празаіка Які Брыля, яго свабоднастві манера спалучэння ў характэрным гера амацывальнай пранікнёнасці, тонкай псіхалагічнай назірлівасці і вострымі інтэлектуальнага асэнсавання; у яго і нацыянальны каларыт, і характар, і душына-разумовы свет гера даючы ў адной натуральнай плыні (апошні «У Забалотці дзе» «На Выстранцы», цыкла апаздання).

У беларускай літаратуры прыкметна пашыраюцца агульныя рамкі паэзіі. Паэзія і плёна развіваецца лірыка, прычым не толькі лірыка падкрэслена грамадзянская, а і прыродапісьная, філасофскага роду, інтымных чалавечых перажыванняў. Страціў пад сабою глебу толькі тыя вузкі суб'ектыўныя матывы, якія не давалі водгуку вялікім ідэям сучаснасці.

Найбольш тыповы развіццё паэзіі ў ранняй беларускай савецкай літаратуры была гераіка-рамантычная паэма, пабудаваная на шырокіх эпічных назах — абгульваючых вобразах падзей — і насычаная гарачым пачуццём, вольнымі заклікамі, патэтычнай сцвярджэння рэвалюцыі. Якія прыклады такой паэмы — «Беларусь» Які Купалы, «Босыя на вогнішчы» і «Беларусь лапцюжная» Міхаіла Чарота. Менавіта ў гэтым жанры спрабаваў свае сілы ў 20-х гадах — пачатку 30-х гадоў пераважна большасць маладых тады паэтаў, імкнучыся ўвасобіць гераічны рэвалюцый і грамадзянскай вайны: П. Глеба («Трывожны сігнал», «Арлянка»), П. Броўка («Праз горы і стэпы»), А. Званка («Жаршун»), А. Куляшоў («Антон Шандабала») і інш. Разнастайнасць патрабаванняў жыцця і разнастайнасць паглыбленне мастацкага бачання свету абумовілі сабою ў далейшым пашырэнне і жанравы дыяпазон паэмы. Па-рапейшаму захоўвае сваю сілу рамантычна гераічны пачатак, але ў цэлым у літаратуры паэма становіцца больш паглыблена рэалістычнай, вобразна-пластычнай і псіхалагічнай. Якой бы значнай ні была лірычная афарбоўка творы, ён з назменным застаецца прысутнасцю ў паэме шырокага эпічнага элемента, нааўсё адназначна аднак магучым ідэямі часу бурлівых грамадскіх падзей. У залежнасці ад задумы і аўтарскай манеры па-рознаму спалучаюцца і пералітаюцца гэтыя два пачаткі, але важна быць самаму занадмернасці імкнення творы беларускай паэмы да эпічнага размаху, да нааўсё адназначна жыццёва-рэспірацыйнага зместам. Тэа назірацца і ў паэме П. Броўкі «Кацярына», творы, хранілім на характары і звернутым да асабістага лёсу гераіні; выраза бачым гэта ў творках больш строгага эпічнага плана, прывесчаных падзеям рэвалюцыі і грамадзянскай вайны: у паэмах П. Глеба «У тыя дні», «Над Барозай-ракой».

Апрача названых намі паасобных уораў, якія ілюструюць характэрныя жанравы рысы паэмы, маецца шмат іншых якіх прыкладаў развіцця ў беларускай савецкай літаратуры жанравы разнастайнасці класічнай паэмы Які Купалы і Якуба Коласа. Калі мець на ўвазе асноўныя тыпы ў гэтым жанры — паэму сімвала-рамантычную («Курган», «Сымон-музыка»), філасофска-сімвалавую («Адвечная песня», «Сон на кургане»), «На папасе» — і рэальна-бытавую, сацыяльна-псіхалагічнага плана («Новая зямля»), то ў гэтым тыпе паэмы з'явіліся важны літаратурны асновы для далейшых творчых пошукаў. У самай творчасці Купалы і Коласа савецкага часу некалькі па-новому пражываюцца той ці іншым жанравым планамі («Над ракой Арабай», «Рыбокава хата»). Вялікі шматгалосны свет гістарычных аддзяленняў, грамадска-палітычнага інтарэсаў, які ўваходзіць у літаратуру, робіць і яра-лірычную паэму імгнівай, прыносіць суды значны аратарска-публіцыстычны элемент («Малодцы ў паходзе» П. Панчанкі, «Толькі ўперад» А. Куляшоў); нараджаюцца і самастойны від паэмаў лірыка-публіцыстычнай паэмы («Дзёнік міру» М. Танка, «Простыя людзі» А. Куляшоў). Паэма ж уласна эпічная мае цярп-ля правіла, непараўнальна больш шырока сацыяльна фон і вобразны ахоп падзей. Гераіка-рамантычнай і гераіка-гістарычнай паэмы з'яўляюцца толькі асобнымі пражыванымі гэтамі эпічнай шырыні, якая ўласціва таксама творам, што маюць працоўны будні народа. Вылучэнне творчых вопыту беларускай літаратуры на ўзбоджанні паэмы — аднаго з самых сталых і арыгінальных яе жанраў — магло б з'явіцца там спецыяльнага даследавання. Уключыўшы ў поле зроку творы паэтаў розных пакаленняў (А. Аляксандаровіч і М. Хведаровіч, А. Валенца і В. Віткі, А. Валюгіна і К. Кірэнкі, М. Калачыцкага і Я. Зарыцкага і г. д.), мы змалгі б адкрыць яшчэ шмат цікавага і каштоўнага ў сэнсе напрамку і характару наватарскіх пошукаў. Але агульнае заканамернасць падаецца досыць аскрава. Беларуская паэма разнастайная і свабоднастві, і апошняе, зразумела, звязана з нацыянальнай патэтычнай традыцыяй.

Наўдзіна ўнікае патрэба ў тым, каб адначасна асноўна стымлялі асабістастві беларускай паэзіі ўвогуле, паколькі і лірыка побач з эпсам дзе дзятчым матэрыял для назіранняў. Пры раскрыцці вытокаў новай беларускай літаратуры быў падкрэслены момант яе цеснай сувязі з фольклорам. Момант гэты вельмі важны ў разуменні як асабістастві гісторыі беларускай літаратуры, так і стымляюй яе свабоднастві. Бе-

ларускай паэзіі насычана фольклорнасцю ў поўным і лепшым сэнсе гэтага слова. Сувязі паэзіі з фольклорам мы надзеяма выліку ўвагу, паколькі разглядаем гэтыя пачытанне ў святле шырокай праблемы развіцця нацыянальных традыцый і пры гэтым жа ўлічваем асобную ролю фольклору ў творчасці беларускіх паэтаў. Трэба адзначыць, прынамсі, дзве формы праламлення нацыянальных вобразна-патэтычных традыцый, у тым ліку фольклорных традыцый, у беларускай паэзіі.

Першая з іх — гэта непасрэды зварот да багаціў фольклору з тым, каб зразумець вобразна-патэтычны лад народнага мастацкага мыслення, прасякнутага народным патэтычным светаадчуваннем і пачырніўшы адназначна смяротнасці ці вобразна паралелі для ўласных задум. Кожны, бадай, сучасны беларускі паэт прымае ў той ці іншай ступені гэты шлях творчага самаўвядзення. Тут, уласна кажучы, і пражываюцца індывідуальныя сімптэмы, запатрабаваны і адпаведна спосаб выкарстання фольклору. Выспрачана, у ім захаваны неўміручы каштоўнасці, і краюмчэя іх паэт пачынае лепш адчуваць сваю сілу і валодаць ёю. Дух глыбокай чалавечнасці, надзвычайнай шчырасці у выяўленні пачуццяў, мудрасці думкі, назімнага вера ў дабро і ў будучыню народа — гэта і ёсць неўвядзлівы каштоўнасць фольклору.

Трэба адзначыць яшчэ і асабівы від «перакладчы» з мастацкімі традыцыямі мінулага — свядомае, падкрэслена адраджэнне некаторых традыцыйных патэтычных вобразаў, асобных устоілівых патэтычных формул, каб лепш адзначыць пераэмсіа лепшых нацыянальных традыцый народа («Беларусь» П. Броўкі, «Простыя людзі» А. Куляшоў). Станіць другой формы творчых выкарстання вобразна-патэтычных традыцый заклікаюцца ў прычымным іх крытычным пераасэнсаванні. Некаторыя элементы фольклору і паэзіі мінулага перагледваюцца пастолькі, паколькі яны дзпер дысгарманіруюць з новым зместам жыцця, успрымаюцца як анахронічны рэлікты і выступаюць, напрыклад, на кантрасным фоне мінулага, і пры гэтым свядома як бы «дээтымаваюцца» звычая з гэтым мінулым патэтычным ўзбудо.

У творчасці Які Купалы, бадай, з найбольш нагляднасцю праявілася пераацэнка традыцый дэравалюцыйнай паэзіі, знашоўшы свой адбітак на самім стылі творы. Апаэчычы жшчэрадасны новы свет, яго шырока гарызонты, магучыны рытмы, усю незвычайнасць з'яў, народны паэт адначасова як бы сцвярджае і новы вобразна-эмацыянальны крытэрыі замест ранейшых, у многім традыцыйных.

Значнае месца займаюць у сучаснай беларускай паэзіі і іншыя стымлявы разнавіднасці, таксама звязаныя поўным чынам з фольклорнай традыцыяй. Гэта адзначае ўжо імкненне да вобразнай сімвалаі, з дапамогай якой дасягаюцца шырока мастацкія абгульчэнні. Вопыт, набыты паэтароўкамі, дае ў рукі сучасным паэтаў вялікі магчымасці. Спаласце на такія якія прыклады творчага праламлення патэтычнай сімвалаі, як «Сказ пра Вялая» М. Танка, «Хлеб» П. Броўкі, «Балада пра вока» А. Куляшоў.

Шырока распаўсюджанне атрымала і тая стымлявы пільна, якім мастацкім і якой па праву лічыцца Ул. Маляўкоўскі. Леда не кожны малады беларускі паэт пачынае з вунёвства ў Маляўкоўска. З цягам часу замацавалася поўная нацыянальна патэтычна традыцыя, блізкай традыцыі Маляўкоўска. Ёю стала, вядома, не зніжэнне пераіманне, а глыбока творчае асваенне каштоўных заваў папэраінікаў, праламленне і развіццё традыцый Маляўкоўскага на ўласнай нацыянальнай глебе.

Далёка неаднародная па сваёй стымлявы прыродзе і беларуская драматургія. Маючы сваёй агульнай тэндэнцыяй, я і ёсць літаратура, шырока ахоп разнастайнасці праяў чалавечага жыцця сучаснасці — ад вельмі асабістых, сямейных адносін да падзей вялікага гістарычнага драматызму, яна рэалізуе свае магчымасці ў розных жанравых-стымлявых планах. Побач з сацыяльна-гістарычнай, пераважна гераічнай драмай («Вайна вайне» Я. Коласа, «Партызаны» К. Крапіны, «Бацькаўшчына» К. Чорнага, «Машва» В. Вольскага, «Кацярына Жарніца» М. Калачыцкага, «Вярэцкая крыжак» К. Губаровіча, «Канстанцін Заслона» А. Маўзона) развіваецца п'еса псіхалагічная і сацыяльна-бытавая («Канечныя дружбы», «Праба агнем» К. Крапіны, «Гута» Р. Кобца, «Качагары» І. Гурскага і інш.). Разнастайнасць назіраецца і ў рамках жанра камедыі: тут узору і сатырычнай камедыі («Хто смецца апошнім» К. Крапіны, «Выбачце, калі ласка!» А. Макаенка), і лірычнай («Янычкі жаваўракі» К. Крапіны), і парэчыя, камедыі, пабудаванай на фольклорных матывах («Песні Ул. Галубка», «Несцерка» і «Цудоўная дудка» В. Вольскага), якая сваім вобразным ладом перадае характэрную стымлявы афарбоўку беларускай драматургіі.

У сучаснай беларускай літаратуры атрымалі сваё развіццё і тыя спецыфічныя жанры, якія абумовлены запатрабаванымі дзвечей і інацтва. Найбольш яркімі прадэстаўнікам беларускай літаратуры для дзвечей і інацтва з'яўляюцца Янка Маўр і Аляксей Якімовіч.

Такі ў вельмі агульных рысах маюцца жанравы і стымлявы свабоднастві сучаснай беларускай літаратуры.

На глебе сацыялістычнага рэалізма беларуская літаратура ўзнікла да тых мастацкіх абгульчэнняў, якія складаюць яе найбольшыя заваяў. Іе агульным шлях развіцця ў савецкую эпоху сведчыць аб жыватворным уплыве Кастрычніцкай рэвалюцыі і сацыялістычнага ладу на гістарычны лёс і культуру беларускага народа.

Асноўныя асабівастві нашай літаратуры

наіральнасці. Менавіта ў такім рэалістычным канкрэтызаваным паказе гера дасягаецца пражыванасць характару ваяводы свабоднастві і яго нацыянальных рыс.

Аўтары аб самага жыцця і праламляючы ў сваёй творчасці лепшыя традыцыі савецкай літаратуры, малодзе пакаленне беларускіх пісьменнікаў таксама да станаўчыя прыклады паказу асобы сучаснага савецкага чалавека ў яго гераічных магчымасцях і нацыянальнай свабоднастві. Скажаць гэта можна аб найбольш удалых вобразах раману аб вайне — «Глыбокая пільна» І. Шамякіна і «Мінскі напрамак» І. Мележа. Заслужаваючы ўважэння да шырокай творчай пошуку таленавітага празаіка Які Брыля, яго свабоднастві манера спалучэння ў характэрным гера амацывальнай пранікнёнасці, тонкай псіхалагічнай назірлівасці і вострымі інтэлектуальнага асэнсавання; у яго і нацыянальны каларыт, і характар, і душына-разумовы свет гера даючы ў адной натуральнай плыні (апошні «У Забалотці дзе» «На Выстранцы», цыкла апаздання).

У беларускай літаратуры прыкметна пашыраюцца агульныя рамкі паэзіі. Паэзія і плёна развіваецца лірыка, прычым не толькі лірыка падкрэслена грамадзянская, а і прыродапісьная, філасофскага роду, інтымных чалавечых перажыванняў. Страціў пад сабою глебу толькі тыя вузкі суб'ектыўныя матывы, якія не давалі водгуку вялікім ідэям сучаснасці.

Найбольш тыповы развіцё паэзіі ў ранняй беларускай савецкай літаратуры была гераіка-рамантычная паэма, пабудаваная на шырокіх эпічных назах — абгульваючых вобразах падзей — і насычаная гарачым пачуццём, вольнымі заклікамі, патэтычнай сцвярджэння рэвалюцыі. Якія прыклады такой паэмы — «Беларусь» Які Купалы, «Босыя на вогнішчы» і «Беларусь лапцюжная» Міхаіла Чарота. Менавіта ў гэтым жанры спрабаваў свае сілы ў 20-х гадах — пачатку 30-х гадоў пераважна большасць маладых тады паэтаў, імкнучыся ўвасобіць гераічны рэвалюцый і грамадзянскай вайны: П. Глеба («Трывожны сігнал», «Арлянка»), П. Броўка («Праз горы і стэпы»), А. Званка («Жаршун»), А. Куляшоў («Антон Шандабала») і інш. Разнастайнасць патрабаванняў жыцця і разнастайнасць паглыбленне мастацкага бачання свету абумовілі сабою ў далейшым пашырэнне і жанравы дыяпазон паэмы. Па-рапейшаму захоўвае сваю сілу рамантычна гераічны пачатак, але ў цэлым у літаратуры паэма становіцца больш паглыблена рэалістычнай, вобразна-пластычнай і псіхалагічнай. Якой бы значнай ні была лірычная афарбоўка творы, ён з назменным застаецца прысутнасцю ў паэме шырокага эпічнага элемента, нааўсё адназначна аднак магучым ідэямі часу бурлівых грамадскіх падзей. У залежнасці ад задумы і аўтарскай манеры па-рознаму спалучаюцца і пералітаюцца гэтыя два пачаткі, але важна быць самаму занадмернасці імкнення творы беларускай паэмы да эпічнага размаху, да нааўсё адназначна жыццёва-рэспірацыйнага зместам. Тэа назірацца і ў паэме П. Броўкі «Кацярына», творы, хранілім на характары і звернутым да асабістага лёсу гераіні; выраза бачым гэта ў творках больш строгага эпічнага плана, прывесчаных падзеям рэвалюцыі і грамадзянскай вайны: у паэмах П. Глеба «У тыя дні», «Над Барозай-ракой».

Апрача названых намі паасобных уораў, якія ілюструюць характэрныя жанравы рысы паэмы, маецца шмат іншых якіх прыкладаў развіцця ў беларускай савецкай літаратуры жанравы разнастайнасці класічнай паэмы Які Купалы і Якуба Коласа. Калі мець на ўвазе асноўныя тыпы ў гэтым жанры — паэму сімвала-рамантычную («Курган», «Сымон-музыка»), філасофска-сімвалавую («Адвечная песня», «Сон на кургане»), «На папасе» — і рэальна-бытавую, сацыяльна-псіхалагічнага плана («Новая зямля»), то ў гэтым тыпе паэмы з'явіліся важны літаратурны асновы для далейшых творчых пошукаў. У самай творчасці Купалы і Коласа савецкага часу некалькі па-новому пражываюцца той ці іншым жанравым планамі («Над ракой Арабай», «Рыбокава хата»). Вялікі шматгалосны свет гістарычных аддзяленняў, грамадска-палітычнага інтарэсаў, які ўваходзіць у літаратуру, робіць і яра-лірычную паэму імгнівай, прыносіць суды значны аратарска-публіцыстычны элемент («Малодцы ў паходзе» П. Панчанкі, «Толькі ўперад» А. Куляшоў); нараджаюцца і самастойны від паэмаў лірыка-публіцыстычнай паэмы («Дзёнік міру» М. Танка, «Простыя людзі» А. Куляшоў). Паэма ж уласна эпічная мае цярп-ля правіла, непараўнальна больш шырока сацыяльна фон і вобразны ахоп падзей. Гераіка-рамантычнай і гераіка-гістарычнай паэмы з'яўляюцца толькі асобнымі пражыванымі гэтамі эпічнай шырыні, якая ўласціва таксама творам, што маюць працоўны будні народа. Вылучэнне творчых вопыту беларускай літаратуры на ўзбоджанні паэмы — аднаго з самых сталых і арыгінальных яе жанраў — магло б з'явіцца там спецыяльнага даследавання. Уключыўшы ў поле зроку творы паэтаў розных пакаленняў (А. Аляксандаровіч і М. Хведаровіч, А. Валенца і В. Віткі, А. Валюгіна і К. Кірэнкі, М. Калачыцкага і Я. Зарыцкага і г. д.), мы змалгі б адкрыць яшчэ шмат цікавага і каштоўнага ў сэнсе напрамку і характару наватарскіх пошукаў. Але агульнае заканамернасць падаецца досыць аскрава. Беларуская паэма разнастайная і свабоднастві, і апошняе, зразумела, звязана з нацыянальнай патэтычнай традыцыяй.

Наўдзіна ўнікае патрэба ў тым, каб адначасна асноўна стымлялі асабістастві беларускай паэзіі ўвогуле, паколькі і лірыка побач з эпсам дзе дзятчым матэрыял для назіранняў. Пры раскрыцці вытокаў новай беларускай літаратуры быў падкрэслены момант яе цеснай сувязі з фольклорам. Момант гэты вельмі важны ў разуменні як асабістастві гісторыі беларускай літаратуры, так і стымляюй яе свабоднастві. Бе-

ларускай паэзіі насычана фольклорнасцю ў поўным і лепшым сэнсе гэтага слова. Сувязі паэзіі з фольклорам мы надзеяма выліку ўвагу, паколькі разглядаем гэтыя пачытанне ў святле шырокай праблемы развіцця нацыянальных традыцый і пры гэтым жа ўлічваем асобную ролю фольклору ў творчасці беларускіх паэтаў. Трэба адзначыць, прынамсі, дзве формы праламлення нацыянальных вобразна-патэтычных традыцый, у тым ліку фольклорных традыцый, у беларускай паэзіі.

Першая з іх — гэта непасрэды зварот да багаціў фольклору з тым, каб зразумець вобразна-патэтычны лад народнага мастацкага мыслення, прасякнутага народным патэтычным светаадчуваннем і пачырніўшы адназначна смяротнасці ці вобразна паралелі для ўласных задум. Кожны, бадай, сучасны беларускі паэт прымае ў той ці іншай ступені гэты шлях творчага самаўвядзення. Тут, уласна кажучы, і пражываюцца індывідуальныя сімптэмы, запатрабаваны і адпаведна спосаб выкарстання фольклору. Выспрачана, у ім захаваны неўміручы каштоўнасці, і краюмчэя іх паэт пачынае лепш адчуваць сваю сілу і валодаць ёю. Дух глыбокай чалавечнасці, надзвычайнай шчырасці у выяўленні пачуццяў, мудрасці думкі, назімнага вера ў дабро і ў будучыню народа — гэта і ёсць неўвядзлівы каштоўнасць фольклору.

Трэба адзначыць яшчэ і асабівы від «перакладчы» з мастацкімі традыцыямі мінулага — свядомае, падкрэслена адраджэнне некаторых традыцыйных патэтычных вобразаў, асобных устоілівых патэтычных формул, каб лепш адзначыць пераэмсіа лепшых нацыянальных традыцый народа («Беларусь» П. Броўкі, «Простыя людзі» А. Куляшоў). Станіць другой формы творчых выкарстання вобразна-патэтычных традыцый заклікаюцца ў прычымным іх крытычным пераасэнсаванні. Некаторыя элементы фольклору і паэзіі мінулага перагледваюцца пастолькі, паколькі яны дзпер дысгарманіруюць з новым зместам жыцця, успрымаюцца як анахронічны рэлікты і выступаюць, напрыклад, на кантрасным фоне мінулага, і пры гэтым свядома як бы «дээтымаваюцца» звычая з гэтым мінулым патэтычным ўзбудо.

У творчасці Які Купалы, бадай, з найбольш нагляднасцю праявілася пераацэнка традыцый дэравалюцыйнай паэзіі, знашоўшы свой адбітак на самім стылі творы. Апаэчычы жшчэрадасны новы свет, яго шырока гарызонты, магучыны рытмы, усю незвычайнасць з'яў, народны паэт адначасова як бы сцвярджае і новы вобразна-эмацыянальны крытэрыі замест ранейшых, у многім традыцыйных.

Значнае месца займаюць у сучаснай беларускай паэзіі і іншыя стымлявы разнавіднасці, таксама звязаныя поўным чынам з фольклорнай традыцыяй. Гэта адзначае ўжо імкненне да вобразнай сімвалаі, з дапамогай якой дасягаюцца шырока мастацкія абгульчэнні. Вопыт, набыты паэтароўкамі, дае ў рукі сучасным паэтаў вялікі магчымасці. Спаласце на такія якія прыклады творчага праламлення патэтычнай сімвалаі, як «Сказ пра Вялая» М. Танка, «Хлеб» П. Броўкі, «Балада пра вока» А. Куляшоў.

Шырока распаўсюджанне атрымала і тая стымлявы пільна, якім мастацкім і якой па праву лічыцца Ул. Маляўкоўскі. Леда не кожны малады беларускі паэт пачынае з вунёвства ў Маляўкоўска. З цягам часу замацавалася поўная нацыянальна патэтычна традыцыя, блізкай традыцыі Маляўкоўска. Ёю стала, вядома, не зніжэнне пераіманне, а глыбока творчае асваенне каштоўных заваў папэраінікаў, праламленне і развіццё традыцый Маляўкоўскага на ўласнай нацыянальнай глебе.

Далёка неаднародная па сваёй стымлявы прыродзе і беларуская драматургія. Маючы сваёй агульнай тэндэнцыяй, я і ёсць літаратура, шырока ахоп разнастайнасці праяў чалавечага жыцця сучаснасці — ад вельмі асабістых, сямейных адносін да падзей вялікага гістарычнага драматызму, яна рэалізуе свае магчымасці ў розных жанравых-стымлявых планах. Побач з сацыяльна-гістарычнай, пераважна гераічнай драмай («Вайна вайне» Я. Коласа, «Партызаны» К. Крапіны, «Бацькаўшчына» К. Чорнага, «Машва» В. Вольскага, «Кацярына Жарніца» М. Калачыцкага, «Вярэцкая крыжак» К. Губаровіча, «Канстанцін Заслона» А. Маўзона) развіваецца п'еса псіхалагічная і сацыяльна-бытавая («Канечныя дружбы», «Праба агнем» К. Крапіны, «Гута» Р. Кобца, «Качагары» І. Гурскага і інш.). Разнастайнасць назіраецца і ў рамках жанра камедыі: тут узору і сатырычнай камедыі («Хто смецца апошнім» К. Крапіны, «Выбачце, калі ласка!» А. Макаенка), і лірычнай («Янычкі жаваўракі» К. Крапіны), і парэчыя, камедыі, пабудаванай на фольклорных матывах («Песні Ул. Галубка», «Несцерка» і «Цудоўная дудка» В. Вольскага), якая сваім вобразным ладом перадае характэрную стымлявы афарбоўку беларускай драматургіі.

У сучаснай беларускай літаратуры атрымалі сваё развіццё і тыя спецыфічныя жанры, якія абумовлены запатрабаванымі дзвечей і інацтва. Найбольш яркімі прадэстаўнікам беларускай літаратуры для дзвечей і інацтва з'яўляюцца Янка Маўр і Аляксей Якімовіч.

Такі ў вельмі агульных рысах маюцца жанравы і стымлявы свабоднастві сучаснай беларускай літаратуры.

На глебе сацыялістычнага рэалізма беларуская літаратура ўзнікла да тых мастацкіх абгульчэнняў, якія складаюць яе найбольшыя заваяў. Іе агульным шлях развіцця ў савецкую эпоху сведчыць аб жыватворным уплыве Кастрычніцкай рэвалюцыі і сацыялістычнага ладу на гістарычны лёс і культуру беларускага народа.

Часопісы ў ворах